

УДК 327+355/359]:061.1ЄС

Грицяк Ігор Андрійович, кандидат юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, т: 096-342-92-68; е-майл: <academy_pa@ukr.net>

Спільні зовнішня, безпекова та оборонна політики Європейського Союзу

Анотація

Досліджено спільні зовнішню, безпекову та оборонну політики Європейського Союзу через призму його глобальної стратегії, виробленої в 2016 році з урахуванням нестабільності, викликів і загроз як у всьому світі загалом, так і на Європейському континенті зокрема. Підкреслено особливість зовнішньої діяльності ЄС, суть якої полягає в тому, що в її основу покладено принципи єдності, запрошення, відповідальності та партнерства із застосуванням в практичній реалізації стратегії м'якої і жорсткої сили. У статті на конкретних прикладах показано, що реалізація спільної зовнішньої політики ЄС здійснюється по всьому світу: в країнах Європи, Африканського континенту, Близького Сходу та Північної Африки, Азії, Латинської Америки та Карибського басейну.

Аналіз нового значення спільної безпекової політики ЄС, удосконаленої останнім часом, показав, що її зміст розкривають такі поняття, як безпека і оборона, протидія тероризму, кібербезпека, енергетична безпека та стратегічні комунікації. Переглянути свою спільну безпекову політику Євросоюз вимушений був через реальні виклики і загрози його цінностям та способу життя з боку «руського міра», який генерує політику страху всьому цивілізованому світу. Щоб зберегти та розвинути те, чого європейці досягли на даний момент, необхідні масштабні і глибокі зміни, спрямовані на гарантування безпеки, сприяння благополуччю та захисту демократії.

Розглянуто спільну політику безпеки та оборони (СПБО), яка складає невід'ємну частину спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу. СПБО є основною політичною структурою, за допомогою якої держави-члени ЄС можуть розвивати європейську стратегічну культуру безпеки та оборони, спільно вирішувати конфлікти та кризи, захищати Союз та його громадян, а також зміцнювати міжнародний мир і безпеку. Через напружений геополітичний контекст СПБО є однією із стратегій, які швидко розвиваються в останні десять років. Широкомасштабна і жорстока війна росії проти України стала причиною геополітичного перезавантаження Європи та імпульсом для активної роботи над посиленням оборонного альянсу на континенті.

Проаналізовано роботу Європейського Союзу протягом останніх десяти років над удосконаленням зазначених політик через їх розвиток та доповнення різними програмами, планами, створенням постійно діючих політичних, військових та цивільних структур. Документи, що систематично приймаються лідерами ЄС з моменту збройного вторгнення рашистської росії в Україну, підтверджують незмінну та непохитну підтримку Євросоюзом незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів.

Ключові слова: Європейський Союз; міжнародний правопорядок; зовнішня політика; безпекова політика; оборонна політики; Європейська Рада

Hrytsiak Ihor Andriyovych, Candidate of Law, Doctor of Public Administration, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Professor of the Department of International Law, European and Euro-Atlantic Integration, Faculty of Law and International Relations, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, tel: 096-342-92-68; e-mail: <academy_pa@ukr.net>

Common Foreign, Security and Defence Policy of the European Union

Annotation

The common foreign, security and defense policy of the European Union is examined through the prism of its global strategy, developed in 2016, taking into account instability, challenges and threats both in the world in general and on the European continent in particular. The peculiarity of the EU's external action is emphasized, the essence of which is that it is based on the principles of unity, invitation, responsibility and partnership with the application in the practical implementation of the strategy of soft and hard power. The article uses specific examples to show that the implementation of the EU's common foreign policy is carried out all over the world: in the countries of Europe, the African continent, the Middle East and North Africa, Asia, Latin America and the Caribbean.

An analysis of the new meaning of the EU's common security policy, recently improved, has shown that its content is revealed by such concepts as security and defense, counter-terrorism, cybersecurity, energy security, and strategic communications. The European Union was forced to review its common security policy due to real challenges and threats to its values and way of life from the "Russian world", which generates a policy of fear for the entire civilized world. To preserve and develop what Europeans have achieved so far, large-scale and profound changes are needed, aimed at guaranteeing security, promoting well-being and protecting democracy.

The Common Security and Defence Policy (CSDP) is an integral part of the Common Foreign and Security Policy of the European Union. The CSDP is the main political framework through which the EU Member States can develop a European strategic security and defence culture, jointly resolve conflicts and crises protect the Union and its citizens, and strengthen international peace and security. Due to the tense geopolitical context, the CSDP is one of the strategies that has developed rapidly in the

last decade. Russia's large-scale and brutal war against Ukraine has caused a geopolitical reset in Europe and has given impetus to active work on strengthening the defense alliance on the continent.

The work of the European Union over the past ten years on improving these policies through their development and supplementation with various programs, plans, and the creation of permanent political, military, and civilian structures is analyzed. The documents systematically adopted by EU leaders since the armed invasion of racist Russia into Ukraine confirm the European Union's unwavering and unwavering support for the independence, sovereignty, and territorial integrity of Ukraine within its internationally recognized borders.

Keywords: European Union; international legal order; foreign policy; security policy; defense policy; European Council

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні спільні зовнішня, безпекова та оборонна політики Європейського Союзу піддаються радикальним змінам та удосконаленням, зумовленим неадекватною поведінкою російської федерації в глобальному середовищі безпеки, створеному після Другої світової війни. Збройний напад росії на суверенну державу Україна в 2014 році не лише зламав усталений міжнародний правопорядок, а й спричинив нові виклики й загрози в першу чергу її країнам-сусідам, розташованим по лінії її західного кордону з ними як державами-членами Європейського Союзу. У глобальному середовищі безпеки загалом та європейському зокрема нинішні явища і процеси стають все більш суперечливими, складними і взаємопов'язаними. Оскільки збройні конфлікти та громадянські війни знову виникають навіть у країнах-сусідах Євросоюзу, з'являються або посилюються нові та нетрадиційні загрози безпеці, зокрема гібридні прояви, кібератаки, тероризм, дезінформація, зміна клімату, штучний інтелект тощо. У глобально взаємопов'язаному світі безпека Європи починається за кордоном. З огляду на те, що європейці очікують і заслуговують жити в безпечному та стабільному середовищі, а також на зростання глобальної нестабільності, Євросоюз останнім часом демонструє активні дії в міжнародній політиці, спрямовані на взяття на себе більше відповідальності за власну безпеку та збільшення своєї здатності діяти автономно. В основі такої поведінки є кілька причин: існує тісний зв'язок між тим, що відбувається за межами кордонів ЄС, і безпекою в Європі; у світі, що

швидко змінюється, проблеми безпеки стають складнішими та багатовимірними; жодна держава-член ЄС не спроможна самотійно протистояти цим загрозам; дії та зміни внутрішнього і зовнішнього характеру в Євросоюзі традиційно супроводжуються спочатку політичним аналізом, а потім, за необхідності, і правовим регулюванням. Тому, коли йдеться про безпеку, і передусім про потенційну загрозу нападу рашистської орди, інтереси всіх держав-членів посправжньому стають нерозривно пов'язаними, реально спільними і такими, що потребують негайного політико-правового вирішення. ЄС зробив зовнішню, безпекову та оборонну політики пріоритетом своєї глобальної стратегії та протягом останніх років працював як над їх удосконаленням і реалізацією в міжнародному масштабі, так і над створенням умов для тіснішої співпраці держав-членів одна з одною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зовнішньої, безпекової та оборонної політик Європейського Союзу постійно привертають увагу багатьох закордонних та вітчизняних дослідників. Активно досліджують найрізноманітніші аспекти цих політик такі європейські, американські та інші закордонні науковці, як Г. Вольф, О. Бурілков, Е. Свенд, Х. Йенсен, Д. Пінкус, Н. Руер, К. Анев, Я. Роел, М. Буті, К. де Фріз, Я. Кіркегор, К. Янсе, Р. Беетсма, К. Реглінг, Н. Тігесен та ін.

До когорти вітчизняних науковців, які вивчають (-ли) зовнішню, безпекову та оборонну політики Європейського Союзу, належать Ю. Битяк, В. Бучик, З. Варналій, В. Волкова, А. Гірман, В. Говоруха, Н. Голуб'як, А. Звада, Ю. Кобець, А. Ковальчук, А. Мартинов, М. Небеська, М. Окладна, О. Пошедін, В. Стрельцов, Н. Фалалєєва, В. Шатун, І. Яковюк та ін. Їхні наукові розвідки присвячені різноманітним питанням зародження, становлення і розвитку зовнішньої, безпекової та оборонної політик в європейських країнах, об'єднаних спочатку в Європейські спільноти вугілля і сталі, економічну та євратому, а потім (1992 рік) – в Європейський Союз.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на те, що зовнішня, безпекова та оборонна політики ЄС завжди були

в полі зору науковців, особливої уваги вони набули в останнє десятиліття, відзначене небезпечними хитаннями міжнародних економічних, політичних, правових та інших конструкцій глобальних та регіональних масштабів, які були побудовані протягом 80-років, що минули з часів Другої світової війни. Конкретно Європа, як зауважують експерти, стикається з найбільшою загрозою своїй безпеці з часів закінчення холодної війни. Російський імперіалізм є екзистенційною загрозою для України і цілком може бути прямою загрозою для країн ЄС. Наслідки війни в Україні формуватимуть європейську безпеку на десятиліття. Путінська Росія може отримати сміливість до подальших територіальних захоплень, якщо вона досягне успіху в Україні, і за цього сценарію зможе залучити спільні ресурси 140 мільйонів росіян і 40 мільйонів українців [1, с. 37]. У таких умовах проблемні питання вище зазначених політик набувають нового змісту та потребують ґрунтовнішого вивчення, а саме через аналіз явищ і процесів, що відбуваються останніми роками в рамках втілення в життя Європейським Союзом зовнішньої, безпекової та оборонної політик. Всебічного дослідження потребують також заходи Євросоюзу, спрямовані не лише на удосконалення цих політик, а й на їх реалізацію відповідно до зростання глобальної нестабільності, сучасних викликів і загроз. Оскільки ці питання не розглядалися науковцями комплексно як частина загальних проблем, існуючих у сфері зовнішньої, безпекової та оборонної політик ЄС, зараз вони і складають предмет дослідження в рамках цієї статті.

Мета дослідження полягає в аналізі явищ і процесів, що відбуваються в останнє десятиліття в рамках втілення в життя Європейським Союзом зовнішньої, безпекової та оборонної політик, та дослідженні його заходів, спрямованих на удосконалення та реалізацію цих політик відповідно до зростання глобальної нестабільності, сучасних викликів і загроз.

Виклад основного матеріалу. *1. Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу.* Сучасні зміни й удосконалення зовнішньої, безпекової та оборонної політик Європейського Союзу, зумовлені поверненням в Європу невинуватеної та неспровокованої російської агресії проти України, а також

великих геополітичних зрушень, мають політико-правове опертя, закріплене статтею 21 Консолідованої версії Договорів про Європейський Союз: «у своїх діях на міжнародній арені Союз керується принципами, які надихнули на його створення, розвиток та розширення та які він має намір поширювати у світі, а саме такими: демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права» [2]. У своїй зовнішній діяльності Євросоюз керується, як зазначено в його Глобальній стратегії зовнішньої політики та політики безпеки «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа», такими принципами, як єдність, запрошення, відповідальність та партнерство [3, с. 16-18], із застосуванням в практичній реалізації стратегії м'якої і жорсткої сили. Глобальна стратегія ЄС пропонує творчо думати в зовнішній політиці про поглиблення індивідуальних партнерств далі на Схід Європи, зокрема в рамках Європейської політики сусідства (ЄСП) та Східного партнерства (СП). При цьому акцент робиться на суспільних зв'язках, які зміцнюються за рахунок посилення мобільності, культурних і освітніх обмінів, дослідницької співпраці, платформ громадянського суспільства. Робота зі східними партнерами ЄС зосереджена на задоволенні потреб громадян, в основу якої покладено домовленості 2017 року про «20 результатів на 2020 рік». Відтоді зросла торгівля з усіма шістьма країнами-учасниками ЄПС та СП; покращено доступ до освітньо-дослідницьких програм «Еразмус+» та «Горізон 2020», а також до широкосмугового Інтернету; зміцнено спільну енергетичну безпеку та запроваджено безвізовий режим для Грузії, України та Молдови. У рамках програми «ЄС4бізнес», як головної ініціативи щодо охоплення всіх заходів ЄС, спрямованих на підтримку малих і середніх підприємств у східному партнерстві, включено 43 проекти, для реалізації яких надано 125 тисяч кредитів. Портфель поточних проектів становив 320 мільйонів євро, а з 2016 року майже 5000 малих і середніх підприємств Східного партнерства скористалися фінансовою допомогою ЄС [4, с. 46].

В останнє десятиліття ЄС активізував свою зовнішню політику на Африканському континенті, акцентувавши свої дії на співпрацю з Африканським Союзом (АС) та його підтримку. Абіджанський саміт 2017 року між ЄС та АС принципово змінив відносини з Африкою, які надалі здійснюються як партнерство рівних. Новий підхід міжнародних відносин між ЄС та африканськими країнами передбачає вирішення африканських проблем африканцями за підтримки європейців та в тісній співпраці з АС і субрегіональними організаціями. Модернізований формат відносин залишає за Євросоюзом можливість надавати найсильнішу політичну та фінансову підтримку миротворчим операціям під керівництвом Африки, підтримувати рішення про створення Африканської континентальної зони вільної торгівлі та посилити зусилля для стимулювання зростання та створення робочих місць на континенті. Завдяки Африкансько-європейському альянсу за стійкі інвестиції та робочі місця 750 тисяч молодих африканців вже отримали професійну підготовку. У своїй зовнішній політиці ЄС надає важливого значення регіональному співробітництву на Близькому Сході та в Північній Африці, посилюючи співпрацю з регіональними організаціями та функціональні формати співпраці в регіоні, а також підтримуючи практичну співпрацю через Середземноморський Союз (СмС).¹ У важкі часи для Середземноморського регіону ЄС не лише інвестував у регіональну співпрацю на всіх рівнях, а й ініціював перший в історії саміт між ЄС і Лігою арабських держав, проведений в 2019 році. Після цього було відновлено регулярні міністерські зустрічі в рамках Середземноморського Союзу, проведено три конференції щодо Сирії, створено квартет для Лівії та продовжено інвестиції в близькосхідний мирний процес. Завдяки ініціативі ЄС і СмС та Альянсу Африки і Європи за стійкі інвестиції та роботу палестинців у Газі було введено в експлуатацію новий опріснювальний

¹ Середземноморський союз є міжурядовою організацією, яка об'єднує 43 країни для просування діалогу і співробітництва в євро-середземноморському регіоні. Мета союзу - посилення регіонального співробітництва, діалогу та впровадження конкретних проектів та ініціатив з відчутним впливом на громадян. (Джерело - <https://ufmsecretariat.org>).

завод. Два мільйони молодих африканців отримали професійну підготовку [там же, с. 47].

Стратегічні пропозиції з боку ЄС країнам Азії в рамках зовнішньої політики базуються на двох підходах: 1) насамперед на дотриманні узгодженого поєднання зв'язку Китаю із Заходом; 2) на виробленні більш політично повного підходу до Азії загалом. Нова стратегія зв'язку ЄС із Азією роз'яснює, що великі інфраструктурні проекти мають стосуватися створення справедливих економічних можливостей, а не геополітики. На саміті ЄС - Китай у 2019 році домовлено визначити спільні залізничні коридори ЄС - Азія, опрацювати місцевий розвиток у транзитних країнах. Більше, ніж будь-коли, Євросоюз у широкому діапазоні займається безпекою в Азії – від військової співпраці з Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) до підтримки денуклеаризації Кореї. У рамках програми обміну студентами з країн-членів АСЕАН Євросоюз фінансує 400 стипендій. Азійський напрямок зовнішньої політики ЄС включає також Центральну Азію, яка все більше тягнеться до Європи, виявляючи інтерес до європейського підходу, заснованого на взаємних інтересах, а не на сферах впливу. Євросоюз, орієнтований на більш інтегровану Центральну Азію, підтримує регіональне співробітництво зокрема в сфері торгівлі, боротьби з тероризмом і мирного процесу в Афганістані. ЄС інвестує в стійкість держав та благополуччя суспільств на Сході, підтримуючи демократичні реформи, чисту енергію та вищу освіту, що є і в інтересах європейців. З 2014 року інвестиції ЄС у розвиток співпраці в Центральній Азії склали 1,1 мільярда євро, а зазначені цілі взаємної співпраці стали частиною нової Центрально-Азіатської стратегії ЄС [там же, с. 48].

Зовнішня політика Євросоюзу у відносинах з країнами Латинської Америки та Карибського басейну здійснюється на основі угод про асоціацію, торгівлю чи політичну співпрацю, укладених 23 країнами із 33. Стратегія ЄС для регіону на 2019 рік приділяла більшу увагу соціально-економічній співпраці та реформам - від боротьби з нерівністю до належного управління. При цьому супроводжувався мирний процес у Колумбії; на основі Угоди про політичний

діалог і співпрацю відкрито новий етап відносин з Кубою; створено Міжнародну контактну групу для Венесуели; заплановано укласти політичні та торговельні угоди нового покоління з Мексикою, Чилі та МЕРКОСУР, спрямовані на розширення і поглиблення торгівлі, інвестицій та соціально-економічних зв'язків. У період 2014 - 2020 рр. ЄС був найбільшим партнером співробітництва з метою розвитку Латинської Америки та Карибського басейну (на 3,6 млрд. євро) у таких сферах, як безпека та верховенство права, екологічна стійкість та зміни клімату, сільське господарство, харчування і безпека харчування, інклюзивне економічне зростання для створення робочих місць та реформа управління державними фінансами, модернізація державного сектору та регіональна інтеграція. [там же, с. 49].

В останні роки нового значення набуло термінологічне словосполучення «спільна безпекова політика ЄС». Зокрема його зміст розкривають такі поняття, як безпека і оборона, протидія тероризму, кібербезпека, енергетична безпека та стратегічні комунікації [там же, с. 18-23]. Таке розуміння спільної безпекової політики ЄС зумовлене тим, що сьогодні тероризм, гібридні загрози, зміна клімату, економічна нестабільність та енергетична незахищеність загрожують не лише громадянам ЄС, а й їхній території. Політика страху, генерована і упроваджувана «руським міром», реально загрожує європейським цінностям і європейському способу життя. Щоб зберегти та розвинути те, чого Євросоюз досяг на даний момент за час свого зародження, становлення та розвитку, необхідні масштабні і глибокі зміни, спрямовані на гарантування безпеки, сприяння благополуччю та захисту демократії.

2. Спільна безпекова та оборонна політика Європейського Союзу. Спільна політика безпеки та оборони (СПБО) складає невід'ємну частину спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) Європейського Союзу. СПБО є основною політичною структурою, за допомогою якої держави-члени ЄС можуть розвивати європейську стратегічну культуру безпеки та оборони, спільно вирішувати конфлікти та кризи, захищати Союз та його громадян, а також зміцнювати міжнародний мир і безпеку. Через напружений геополітичний

контекст СПБО є однією із стратегій, які швидко розвиваються в останні 10 років. Агресивна війна росії проти України стала причиною геополітичного перезавантаження Європи та імпульсом для створення оборонного альянсу в ЄС.

СПБО отримала своє законодавче закріплення в Лісабонському договорі (2007 рік), відомому як Консолідована версія Договорів про ЄС, який набув чинності в 2009 році. Положення договору регламентують функціонування СПБО зокрема в Розділі V (Загальні положення про зовнішню діяльність Союзу та спеціальні положення про спільну зовнішню політику та політику безпеки), Главі 2 (Окремі положення про спільну зовнішню політику та політику безпеки) та Секції 2 (Положення про спільну політику безпеки та оборони) Консолідованої версії. Секція 2 складається з п'яти статей: статті з 42 по 46. Далі СПБО описано в додатках до Лісабонського договору, головним чином у Протоколах № 1 (про роль національних парламентів у Європейському Союзі), № 10 (про постійне структуроване співробітництво, встановлене статтею 42 ДЄС) та № 11 (до статті 42 ДЄС), а також у Деклараціях 13 та 14 (Декларації щодо спільної зовнішньої політики та політики безпеки) [2].

Центральну інституційну роль у СПБО виконує Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки, на якого також покладено функції: віце-президента Європейської комісії (ВПЄК); керівника Ради закордонних справ у складі міністрів оборони, яка є органом прийняття рішень для СПБО; відповідального за презентацію пропозиції СПБО до держав-членів; голови Європейської служби зовнішніх дій; директора Європейського оборонного агентства (ЄОА). Рішення щодо СПБО ухвалюються Європейською Радою та Радою ЄС одноголосно (ст. 42 Консолідованої версії ДЄС). Деякими помітними винятками є рішення, що стосуються Європейської оборонної агенції (ЄОА, ст. 45) і постійного структурованого співробітництва (ПЕСКО, ст. 46), для яких застосовується кваліфікована більшість голосів. Лісабонський договір запровадив європейську політику щодо потенціалу та озброєнь (ст. 42(3)) і встановив, що ЄОА та Комісія працюють у взаємозв'язку, коли це необхідно (ст. 45(2)), особливо коли йдеться про дослідницьку, промислову та космічну

політики ЄС. Крім того, у статті 21 наголошується, що багатосторонність є основою зовнішньої діяльності ЄС, що передбачає участь партнерів з ЄС у місіях та операціях СПБО. ЄС прагне до поглиблення координації та співпраці в різних багатосторонніх рамках, зокрема з Організацією Об'єднаних Націй (ООН) та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), з іншими регіональними безпековими організаціями.

Однак нинішня зовнішня політика президента США, спрямована на співпрацю з президентом-злочинцем росії, з одного боку, та нестабільна, і навіть деструктивна поведінка США в цих міжнародних організаціях, з іншого боку, суттєво ускладнює прагнення Євросоюзу до координації та співпраці з ними. У будь-якому випадку, Європа, як наголошують експерти, повинна мати можливість захищатися від Росії, зі Сполученими Штатами чи без них. Тут ми надаємо початкові оцінки додаткової зброї та військ, які знадобляться Європі для самооборони, припускаючи ефективне виведення США з Європи. Ми зосереджуємося на сухопутній війні, оскільки вторгнення Росії в осяжному майбутньому залишатиметься головним викликом безпеці Європи [5].

У цьому контексті все частіше постає закономірне питання: чи можливий захист Європи без США? З макроекономічної точки зору, цифри, на думку експертів, досить малі, щоб Європа могла повністю замінити США. З лютого 2022 року військова підтримка США Україні склала 64 мільярди євро, тоді як Європа, в тому числі Велика Британія, надіслала 62 мільярди євро. У 2024 році військова підтримка США склала 20 мільярдів євро із загальної суми в 42 мільярди. Таким чином, щоб замінити США, ЄС повинен був би витратити лише ще 0,12 відсотка свого ВВП – реальна сума. Важливішим питанням є те, чи зможе Європа зробити це без доступу до військово-промислової бази США» [6].

Для втілення в життя вищезгаданої Глобальної стратегії ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки за п'ятьма пріоритетами, а саме безпека Союзу, стійкість держави та суспільства до Сходу та Півдня ЄС, розвиток комплексного підходу до конфліктів, кооперативні регіональні замовлення, і глобальне управління для 21 століття [3], Рада у листопаді 2017 року ухвалила «План

реалізації безпеки та оборони», який містить 13 пропозицій, включаючи скоординований щорічний огляд з питань оборони (КАРД) і нову домовленість про постійне структуроване співробітництво (ПЕСКО) для держав-членів, які бажають взяти на себе подальші зобов'язання щодо безпеки та оборони [7].

Паралельно була прийнята пропозиція щодо створення Європейського оборонного фонду (ЄОФ) для досліджень у сфері оборони та розвитку потенціалу. Аналіз майбутнього європейської безпеки та оборони призвів до створення Стратегічного компасу безпеки та оборони як амбітного плану дій щодо зміцнення політики безпеки та оборони ЄС до 2030 року з охопленням всіх аспектів політики безпеки та оборони, в основі якої - чотири стовпи: діяти, інвестувати, партнерство та безпека [8].

У контексті повномасштабного загарбницького вторгнення російської армії в Україну документ довелося суттєво змінити, щоб врахувати дестабілізацію європейського порядку безпеки та подальшу зміну позиції, амбіцій та інструментів ЄС у сфері оборони. У березні 2022 року Європейська Рада схвалила остаточну версію Стратегічного компасу, за якою усі 27 держав-членів зараз беруть участь у СПБО. Місії та операції з управління кризою є найбільш помітними та відчутними проявами СПБО. Стратегічний компас усуває прогалини Глобальної стратегії ЄС в інструментах та установах управління кризою, наприклад, створюючи новий потенціал швидкого розгортання ЄС [9].

Для того, щоб Євросоюз міг повністю взяти на себе відповідальність за врегулювання кризових ситуацій і діяти як гравець глобальної безпеки, його держави-члени створили постійні політичні, військові та цивільні структури: Комітет з політики та безпеки, Військовий комітет Європейського Союзу, Комітет з цивільних аспектів врегулювання криз, Військово-політична група, Директорат безпеки та оборони, Управління партнерства та кризового менеджменту, Військовий штаб Європейського Союзу, Цивільне планування та потенціал управління, Спроможність військового планування та проведення,

Європейське оборонне агентство (EDA), Європейський коледж безпеки та оборони (ESDC), Інститут досліджень безпеки Європейського Союзу [10].

Лідери ЄС на Спеціальному засіданні Європейської Ради 6 березня 2025 року, обговоривши Україну та європейську оборону та підбивши підсумки, констатували, що на сьогоднішній день ЄС надав Україні 135,4 млрд євро, у тому числі 49,2 млрд євро на військову підтримку. Із загальної допомоги 65% було надано у вигляді грантів або підтримки в натуральній формі, а 35% – у формі позик на дуже пільгових умовах. ЄС продовжить підтримувати Україну і готовий посилити тиск на Росію, в тому числі шляхом нових санкцій. Що стосується фінансової підтримки, то в 2025 році ЄС надасть 30,6 мільярда євро, з яких 12,5 мільярда євро буде за рахунок фінансової програми для України, а 18,1 мільярда євро – за рахунок екстраординарної позики G7 для прискорення надходжень, сплаченої за рахунок надприбутків від російських знерухомлених активів [11]. У пункті 4 Висновків Європейської Ради щодо європейської оборони від 6 березня 2025 року наголошено, що сильніший і спроможніший ЄС у сфері безпеки та оборони зробить позитивний внесок у глобальну та трансатлантичну безпеку та є доповненням до НАТО, яка залишається для держав-членів основою їхньої колективної оборони. Єворада запрошує держави-члени, які також є союзниками НАТО, координувати зусилля перед самітом НАТО в червні 2025 року [12].

Європейська Рада на засіданні 20 березня 2025 року, підтвердивши свою незмінну та непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, знову заявляє про свою підтримку всеосяжного, справедливого та тривалого миру на основі принципів Статуту ООН та міжнародного права та вітає всі зусилля, спрямовані на досягнення такого миру. Серед іншого Європейська Рада нагадує про ініціативи щодо посилення військової підтримки ЄС для України, зокрема про ініціативу Високого представника щодо координації посилення підтримки з боку держав-членів та інших держав-учасниць на добровільній основі, зокрема щодо артилерійських боєприпасів і ракет великого калібру, а також про компонент

військових потреб ініціативи G7 ERA. Вона закликає держави-члени терміново активізувати зусилля для вирішення нагальних військових і оборонних потреб України. Також Єврорада підтверджує рішучу відданість ЄС забезпеченню повної відповідальності за військові злочини та інші найбільш серйозні злочини, скоєні у зв'язку з агресивною війною росії проти України; у цьому контексті досягнуто певного прогресу - створено Спеціальний трибунал з розгляду злочинів агресії проти України в рамках Ради Європи. ЄС продовжує підтримувати ремонт, відновлення та реконструкцію України у координації з міжнародними партнерами, про що більш конкретно йтиметься на Конференції з відновлення України в липні 2025 року в Італії. Крім всього, Євросоюз посилить підтримку реформаторських зусиль України на її шляху до членства в ЄС [13].

Висновки

Сучасні спільні зовнішня, безпекова та оборонна політики, урегульовані правом Європейського Союзу, піддаються жорстким випробуванням, спричиненим поверненням в Європу війни, зокрема війни росії проти України, яка має статус країни-кандидата на вступ до ЄС. Натомість ці спільні політики реалізуються: в Європі - через поглиблення індивідуальних партнерств далі на Схід Європи, зокрема в рамках Європейської політики сусідства та Східного партнерства; на Африканському континенті, Близькому Сході та в Північній Африці – за допомогою активніших зовнішніх дій та регіонального співробітництва; з країнами Азії - посиленням співпраці; у відносинах з країнами Латинської Америки та Карибського басейну - на основі угод про асоціацію, торгівлю чи політичну співпрацю.

Нового значення набула спільна безпекова політика ЄС, зміст якої розкривають такі поняття, як безпека і оборона, протидія тероризму, кібербезпека, енергетична безпека та стратегічні комунікації. В основу такого розуміння спільної безпекової політики ЄС покладено сучасні виклики і загрози та глобальну нестабільність, зумовлені гібридними проявами, тероризмом, і

навіть державним тероризмом з боку росії, кліматичними змінами, економічними проблемами, енергетичною незахищеністю тощо.

Спільна політика безпеки та оборони складає невід'ємну частину спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу. СПБО є основною політичною структурою, за допомогою якої держави-члени ЄС можуть розвивати європейську стратегічну культуру безпеки та оборони, спільно вирішувати конфлікти та кризи, захищати Союз та його громадян, а також зміцнювати міжнародний мир і безпеку.

Аналіз останніх рішень Європейської Ради в березні 2025 року дає підстави сподіватися на подальшу незмінну та непохитну підтримку Євросоюзом незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Серед іншого, ЄС всіляко сприятиме створенню Спеціального трибуналу з розгляду злочинів агресії проти України в рамках Ради Європи, буде підтримувати ремонт, відновлення та реконструкцію України в координації з міжнародними партнерами, про що йтиметься на Конференції з відновлення України в липні 2025 року в Італії та посилювати підтримку реформаторських зусиль України на її шляху до членства в ЄС.

Список використаних джерел

1. Demertzis M., Sapir A., Zettelmeyer J. UNITE, DEFEND, GROW. Memos to the European Union leadership 2024-2029 // <https://www.bruegel.org/sites/default/files/2024-08/Memos%202024.pdf>
2. КОНСОЛІДОВАНІ ВЕРСІЇ ДОГОВОРУ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) ТА ДОГОВОРУ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (вчиненого в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого) // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. / https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
4. THE EUROPEAN UNION'S GLOBAL STRATEGY. THREE YEARS ON, LOOKING FORWARD // https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf
5. Mejino-Lopez, J. and G. Wolff (2024) 'A European defence industrial strategy in a hostile world', *Policy Brief* 29/2024, Bruegel <https://www.bruegel.org/policy-brief/european-defence-industrial-strategy-hostile-world>
6. Burilkov A., Guntram B. Defending Europe without the US: first estimates of what is needed <https://www.bruegel.org/analysis/defending-europe-without-us-first-estimates-what-needed>
7. IMPLEMENTATION PLAN ON SECURITY AND DEFENCE // <https://www.consilium.europa.eu/media/22460/eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf>

8. A STRATEGIC COMPASS FOR SECURITY AND DEFENCE // https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en
9. Krentz O. COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY// https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_5.1.2.pdf
10. THE COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY. SDP structure, instruments and agencies // https://www.eeas.europa.eu/eeas/csdp-structure-instruments-and-agencies_en
11. Special European Council, 6 March 2025. Main results. // <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2025/03/06/>
12. European Council conclusions on European defence, 6 March 2025, II. EUROPEAN DEFENCE // <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/03/06/european-council-conclusions-on-european-defence/pdf/>
13. European Council, 20 March 2025, Ukraine // <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/03/20/european-council-20-march-2025-ukraine/>

References:

1. Demertzis M., Sapir A., Zettelmeyer J. UNITE, DEFEND, GROW. Memos to the European Union leadership 2024-2029 // <https://www.bruegel.org/sites/default/files/2024-08/Memos%202024.pdf>
2. KONCOLIDOVANI WERSII DOHOVORU PRO EVROPEISKYI SOIUS (wchynenoho v Maastrychti siomoho dnia lytoho tysiacha deviatsot devianosto druhoho roku) TA DOHOVORU PRO FUNKTSIONUVANNIA EVROPEISKOHO SOUZU (vchynenoho v Rymy dvadtsiat piatoho dnia bereznia misiatsia roku odna tysiachia devitsot piatdesiat siomoho) // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. / https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
4. THE EUROPEAN UNION'S GLOBAL STRATEGY. THREE YEARS ON, LOOKING FORWARD // https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf
5. Mejino-Lopez, J. and G. Wolff (2024) 'A European defence industrial strategy in a hostile world', *Policy Brief* 29/2024, Bruegel <https://www.bruegel.org/policy-brief/european-defence-industrial-strategy-hostile-world>
6. Burilkov A., Guntram B. Defending Europe without the US: first estimates of what is needed <https://www.bruegel.org/analysis/defending-europe-without-us-first-estimates-what-needed>
7. IMPLEMENTATION PLAN ON SECURITY AND DEFENCE // <https://www.consilium.europa.eu/media/22460/eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf>
8. A STRATEGIC COMPASS FOR SECURITY AND DEFENCE // https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en
9. Krentz O. COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY// https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_5.1.2.pdf
10. THE COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY. SDP structure, instruments and agencies // https://www.eeas.europa.eu/eeas/csdp-structure-instruments-and-agencies_en
11. Special European Council, 6 March 2025. Main results. // <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2025/03/06/>
12. European Council conclusions on European defence, 6 March 2025, II. EUROPEAN DEFENCE // <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/03/06/european-council-conclusions-on-european-defence/pdf/>
13. European Council, 20 March 2025, Ukraine // <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/03/20/european-council-20-march-2025-ukraine/>